

UCHUVCHISIZ UCHUVCHI APPARATLARNING JAMOAT XAVFSIZLIGINI TAMINLASHDA FOYDALANISH

*HBF YBT HM- Havo bo'shlig'idan foydalanish
yagona boshqaruv tizimi hududiy markazi
701 HBF YBT HM katta shturmani (uchib o'tishlar bo'yicha)
Turdiyev Doston O'ktamovich*

Annotatsiya. Ushbu maqola jamoat xavfsizligida dronlarning o'sib borayotgan rolini o'rganib chiqadi va bu uchuvchisiz uchish apparatlari favqulodda vaziyatlarni bartaraf etish harakatlarini qanday o'zgartirayotganiga oydinlik kiritadi. Unda dronlarning jamoat xavfsizligidagi turli xil qo'llanishlari muhokama qilinadi, ularning qidiruv-qutqaruv missiyalari, kuzatuv, tabiiy ofatlarni boshqarish va huquqni muhofaza qilish sohasidagi afzalliklari ta'kidlanadi. Maqolada, shuningdek, ushbu muhim senariylarda uchuvchisiz samolyotlarni joylashtirish bilan bog'liq muammolar va mulohazalar haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: dronlar, jamoat xavfsizligi, huquqni muhofaza qilish, favqulodda vaziyatlar, kuzatuv, qidiruv va qutqaruv.

So'nggi yillarda dron texnologiyasining jamoat xavfsizligining turli jihatlariga qo'shilishi mamlakatimizning favqulodda vaziyatlar qanday munosabatda bo'lishini, tabiiy ofatlarni oldini olishda va jamoat xavfsizligini ta'minlashni inqilob qildi. Uchuvchisiz uchish apparatlari ya'ni dronlar huquqni muhofaza qilish idoralari, o't o'chirish bo'limlari va favqulodda vaziyatlar uchun ajralmas vosita ekanligi isbotlangan. Ushbu maqola dronlarning jamoat xavfsizligidagi ko'p qirrali rolini o'rganishga, ularni qo'llash usullarini, erishilgan natijalarni va tuzilmalarimizni himoya qilishda yanada takomillashtirish imkoniyatlarini o'rganishga qaratilgan.

Dronlarning jamoat xavfsizligida qo'llanilishini tushunish uchun biz mavjud adabiyotlar, amaliy tadqiqotlar va hisobotlarni keng ko'rib chiqdik. Bizning tadqiqotimiz quyidagi yo'nalishlarga qaratilgan:

Uchuvchisiz uchish apparatlari (UUA) yoki uchuvchisiz samolyot tizimlari (UST) sifatida ham tanilgan dronlar turli sohalarda jamoat xavfsizligida ko'plab dasturlarni topdilar. Ularning erishish qiyin bo'lgan hududlarga kirish, real vaqtda ma'lumotlarni taqdim etish va odamlarga xavfni kamaytirish qobiliyati ularni jamoat xavfsizligi harakatlarini kuchaytirish uchun qimmatli vositalarga aylantiradi. Jamoat xavfsizligida dronlardan foydalanishning ba'zi asosiy usullari:

- Qidiruv va qutqarish: termal tasvir kameralari, yuqori aniqlikdagi kameralar va boshqa sensorlar bilan jihozlangan dronlar uzoq yoki borish qiyin bo'lgan joylarda bedarak yo'qolganlarni tezda topish imkonini beradi. Ular yuqoridan kuzatuvni

ta'minlaydi, katta maydonlarni qamrab oladi va qutqaruv guruhlariga resurslarni samarali joylashtirishda yordam beradi.

- Tabiiy ofatlarda qo'llash: dovullar, zilzilalar va o'rmon yong'inlari kabi tabiiy ofatlar paytida dronlar bebahodir. Ular tabiiy ofatlarni bartaraf etish uchun rejalashtirishda yordam berish, zararni baholash, xavflarni aniqlash va zararlangan hududlarni o'rganishlari mumkin. Bundan tashqari, ular toshqin darajasini kuzatishda, o'rmon yong'inlari harakatini kuzatishda va bloklangan yo'llar yoki ko'priklarni aniqlashda yordam berishi mumkin.

- O't o'chirish: yong'in bo'limlari o'rmon yong'inlarining borishini kuzatish va ularning hajmi va yo'nalishini baholash uchun dronlardan foydalanadi. Termal tasvir kameralari, hatto tutun bilan to'ldirilgan muhitda ham issiq nuqtalarni aniqlay oladi. Dronlar, shuningdek, yong'inlarni bartaraf etish va tizimli yong'inlarni baholashda, o't o'chiruvchilar xavfsizligi va qaror qabul qilishdagi vaziyatni to'g'ri baxolashi uchun xizmat qiladi.

- Huquqni muhofaza qilish: ichki ishlar bo'linmalari dronlardan turli vazifalar, jumladan, ommaviy tadbirlarda katta olomoni kuzatish, gumonlanuvchilarni kuzatish, jinoyat sodir etilgan joylarni yuqoridan tergov qilish va qiyin joylarda qidiruv operatsiyalarini o'tkazish uchun foydalanadi. Dronlar, shuningdek, maxsus kuch guruhlarini joylashtirish paytida qimmatli vaziyat haqida xabardorlikni ta'minlashi mumkin.

- Trafikni boshqarish: dronlar transport sharoitlarini kuzatishda yordam beradi, ayniqsa tiqilinch shaharlarda yoki baxtsiz hodisalar paytida. Ushbu ma'lumot transport oqimini optimallashtirish, tirbandlikni kamaytirish va baxtsiz hodisalar yoki favqulodda vaziyatlarga yanada samarali yechimlar berish uchun ishlatilishi mumkin.

- Atrof-muhit monitoringi: dronlar havo sifati, suv sifati va yovvoyi tabiat populyatsiyasi kabi atrof-muhit sharoitlarini kuzatish uchun ishlatiladi. Ushbu ma'lumotlar potentsial ekologik xavflarni aniqlash va kamaytirish nuqtai nazaridan jamoat xavfsizligi uchun juda muhimdir.

- Jamoat salomatligi: kasallik epidemiyasi yoki favqulodda vaziyatlarda dronlar tibbiy buyumlarni etkazib berishi, sinov uchun namunalarni tashishi va sog'liqni saqlash choralari rioya etilishini nazorat qilishi mumkin, bularning barchasi inson bilan aloqa qilishni minimallashtirish va yuqish xavfini kamaytiradi.

- Muhim infratuzilmani tekshirish: dronlar elektr uzatish liniyalari, ko'priklar va uyali minoralar kabi muhim infratuzilmani tekshirish uchun ishlatiladi. Muntazam tekshiruvlar muhim xizmatlarning ishonchligini ta'minlab, sodir bo'lishi mumkin bo'lgan xavflarni oldini olishi mumkin.

- Havo xaritasi va vaziyatdan xabardorlik: dronlar real vaqtda havo ko'rinishi, 3D xaritasi va GIS ma'lumotlarini taqdim etadi, bu birinchi yordamchilar va

favqulodda vaziyatlar vazirligiga baxtsiz hodisalar yoki ofatlar paytida tezkor qarorlar qabul qilishga yordam beradi.

- **Trening va simulyatsiya:** jamoat xavfsizligi xodimlari ko'pincha turli xil favqulodda senariylarni simulyatsiya qilish uchun mashg'ulotlarda dronlardan foydalanadilar, bu esa xodimlarga samarali ish olib borish uchun zarur bo'lgan ko'nikma va tajribani rivojlantirishga yordam beradi.

Shuni ta'kidlash kerakki, jamoat xavfsizligida dronlardan foydalanish maxfiylik va tartibga solish kerak bo'lgan muammolarini keltirib chiqaradi, bu esa ehtiyotkorlik bilan ko'rib chiqish va qonun va qoidalarga rioya qilishni talab qiladi. Jamoat xavfsizligi ta'minlashda dron texnologiyasining afzalliklarini shaxslarning huquqlari va shaxsiy hayotini hurmat qilish zarurati bilan muvozanatlashi kerak.

Dronlar jamoat xavfsizligiga katta hissa qo'shgan bo'lsa-da, muammolar saqlanib qolmoqda. Maxfiylik muammolari, tartibga solish masalalari va dron texnologiyasidan noto'g'ri foydalanish potentsialini hal qilish kerak. Fuqarolik erkinliklarini himoya qilish va jamoat xavfsizligini oshirish o'rtasida muvozanatni saqlash juda muhimdir.

Bundan tashqari, dron imkoniyatlarini yaxshilash uchun doimiy tadqiqotlar va ishlanmalar zarur. Bunga dron operatsiyalari diapazoni va samaradorligini oshirish uchun batareyaning ishlash muddati, to'siqlardan qochish tizimlari va aloqa infratuzilmasi kiradi.

Xulosalar:

Dronlardan jamoat xavfsizligida foydalanish, shubhasiz, favqulodda vaziyatlarni bartaraf etish, tabiiy ofatlarni boshqarish va jamoat xavfsizligini yaxshiladi. Ushbu ko'p qirrali vositalar ko'plab vaziyatlarda o'z qadr-qimmatini isbotladi, hayotni saqlab qolish, mulkni himoya qilish va jamoat xavfsizligi operatsiyalari samaradorligini oshirishga yordam berdi.

Takliflar: Jamoat xavfsizligida dron texnologiyasining afzalliklarini maksimal darajada oshirish uchun biz quyidagi takliflarni taklif qilamiz:

- **Standartlashtirilgan qoidalar:** havo bo'shlig'idan foydalanish bosh markazi va nazorat qiluvchi organlar jamoat xavfsizligida dronlarning ishlashi, maxfiylik muammolarini hal qilish va mas'uliyatli foydalanishni ta'minlash bo'yicha aniq va izchil qoidalarni o'rnatishi kerak.

- **O'qitish va sertifikatlash:** jamoat xavfsizligi bo'linmalari o'z xodimlarining dronlarni samarali va xavfsiz ishlashini ta'minlash uchun o'quv dasturlariga mablag' sarflashlari kerak.

- **Tadqiqot va rivojlantirish:** tadqiqot va ishlanmalarga investitsiyalarni davom ettirish dron texnologiyasini takomillashtirish, ularni jamoat xavfsizligi uchun yanada ishonchli va ko'p qirrali vositalarga aylantirish uchun juda muhimdir.

- Xalq ta'limi: jamoat xavfsizligida dronlardan mas'uliyatli foydalanish to'g'risida jamoatchilik o'rtasida xabardorlikni oshirish tashvishlarni yumshatish va jamoatchilikni qo'llab-quvvatlashga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, dronlar jamoat xavfsizligi idoralari uchun ajralmas aktivga aylandi va texnologiya rivojlanishi bilan ularning roli kengayishda davom etadi. Muammolarni hal qilish va takomillashtirish imkoniyatlarini qabul qilish orqali biz jamoat xavfsizligini oshirish va bo'linmalarimizni himoya qilish uchun dron texnologiyasining barcha imkoniyatlaridan foydalanishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligining Patrul-post xizmati va jamoat tartibini saqlash bosh boshqarmasi to'g'risidagi Nizomi (O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 5-yanvardagi PQ-2940-son qaroriga 1-ilova)
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 29-noyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi jamoat xavfsizligi konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" farmoni
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 26-martda "Jamoat xavfsizligini ta'minlash va jinoyatchilikka qarshi kurashish sohasida ichki ishlar organlari faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6196-son Farmoni
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 10-apreldagi "Ichki ishlar organlari faoliyati samaradorligini tubdan oshirish, jamoat taribini, fuqarolar huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini ishonchli ximoya qilishni ta'minlashda ularning mas'uliyatini kuchaytirish chora-tadbirlari to'g'risida" PF-5005-son Farmoni
5. O'zbekiston Yuridik ensiklopediyasi
6. Sharipov S. "Ichki ishlar organlari patrul-post xizmati saf bo'linmalarining faoliyatini boshqarishni takomillashtirish" Diss.-2021/156-44